

ממדף הספרים

הכינה גלי שטל

אראלה למדן, משתיקה לזעקה לדיבור: שלושה דורות של אימהות בקיבוץ, יד טבנקין, רמת אפעל תשס"ד (2004), 272 עמודים.

חזונו של הקיבוץ להגשים חברת מופת שוויונית דחק את האימהות מלב ההווה המשפחתית אל תפקיד של ליווי, של מטפלת. למדן בוחנת את השינוי בתפיסת האימהות בקרב שלושה דורות של נשים בקיבוץ. דור האימהות המייסדות, דור הבנות ודור האימהות הצעירות (הנכדות). בעזרת קטעים מדברי המרואיינות למדן חושפת את ההתמודדות של כל דור עם הזהות האימהית שלו ואת הדילמות שחווה בהגדירו את הגבולות בין התחום הפרטי לתחום הקיבוצי.

בני מוריס, קורבנות: תולדות הסכסוך הציוני-הערבי 1881-2001, עם עובד, תל-אביב תשס"ד (2003), 766 עמודים.

הספר מתאר את העימות בין יהודים לערבים בעניין השליטה והבעלות על ארץ-ישראל. ספר זה מבקש להאיר את העלילה כולה כמכלול ולעקוב אחר ישראל, אחר הפלשתינאים ואחר מדינות ערב משנות השמונים של המאה ה-19 עד ימינו. הספר עוסק ביסודות הסכסוך על רכיביו הדתיים, האתניים והפוליטיים ומתמקד בעיקר בצדדיו המדיניים והצבאיים. הוא מגולל ומתאר את רצף העימותים האלימים, את המלחמות, את התקוות הגדלות ואת האכזבות המרות שהותירו אחריהם אלפי קורבנות משני המחנות.

נעמי שילוח, מרכז הולך ונעלם: החוגים האזרחיים בארץ-ישראל בשנות השלושים, יד יצחק בן-צבי, ירושלים תשס"ג (2003), 415 עמודים.

הספר עוסק בתיאור ובניתוח ההתגבשות הציבורית והפוליטית של מפלגות הציונים-הכלליים והתאחדות האיכרים בשנים 1930-1939. הוא מתחקה על הסיבות שסיכלו את איחודן של

שתי קבוצות אלה מקרב החוגים האזרחיים ביישוב לפני הקמת המדינה ומנעו את תרגום כוחם הכלכלי של החוגים האזרחיים להשפעה פוליטית מול כוחו של השמאל הציוני במוסדות היישוב והתנועה הציונית. הספר עוסק בהבדלים העיקריים בין פלגי הציונות הכללית ובשאלה אם היתה התאחדות האיכרים של שנות השלושים ארגון אינטרסנטי בלבד, לטיפול בצורכי הכלכלה והמשק של חבריו, או שהיתה גוף כלכלי-פוליטי משולב במערכת הפוליטית של היישוב.

אב"א אחימאיר, עין הקורא: סופרים וספרים, עיתונאים ועיתונים (כתבים נבחרים), ו, הוועד להוצאת כתבי אחימאיר, תל-אביב תשס"ג (2003), 344 עמודים.

אב"א אחימאיר, סופר ופובליציסט, כתב בארבעים שנות פעילותו מאות מאמרים המוקדשים לאנשי רוח ומדינה יהודים בעולם בכלל ובישראל בפרט. בכרך זה, השישי במניין הכתבים הנבחרים, קובצו רוב מאמריו המוקדשים לסופרים יהודים, למשוררים ולעיתונאים, והוא מאיר זוויות מוכרות פחות באישיותם של 82 האישים הנדונים בו. שמו של הכרך שואל מן הכותרת 'עין הקורא', טור בעתון חרות שאחימאיר כתב בו על ספרות ועל סופרים.

צפורה שחורי-רובין ושפרה שורץ, 'הדסה' לבריאות העם: פעילותה הבריאותית-החינוכית של 'הדסה' בארץ-ישראל בתקופת המנדט הבריטי, הספריה הציונית, ירושלים תשס"ד (2003), 222 עמודים.

הספר מתאר את פעילותה של 'הדסה' בתחום הבריאות ובתחום החינוך בארץ-ישראל המנדטורית. הסתדרות נשים ציוניות 'הדסה' נוסדה בשנת 1912 בידי נשים יהודיות מניו-יורק, ומטרותיה היו הפצת הרעיון הציוני באמריקה וייסוד מוסדות יהודיים לרפואה ציבורית בארץ-ישראל. הספר מתמקד במנגנון שהקימה 'הדסה' לטיפול בבריאות הציבור בארץ. הוא נפתח בבואה של 'היחידה הרפואית ציונית אמריקנית' לארץ בחסות 'הדסה' וסוקר תקופה של שלושים שנות פעילות. הוא מסתיים בהעברת מפעלי הבריאות של 'הדסה' לידי משרד הבריאות של ממשלת ישראל לאחר הקמת המדינה.

דוד זוהר, מחויבות יהודית בעולם מודרני: הרב חיים הירשנזון ויחסו אל המודרנה, הקיבוץ המאוחד, תל-אביב תשס"ג (2003), 413 עמודים.

הספר מציג את משנתו הדתית של הרב חיים הירשנזון – הרח"ה (1857-1935). משנתו של הרח"ה מתמודדת עם אתגרי המודרנה ועם הבעיות המורכבות שהקמת מדינה יהודית מודרנית

מציבה בפני ההלכה. הרח"ה טוען כי אפשר לקיים חיים יהודיים מלאים אגב היענות ופתיחות לעולם המודרני. הגותו של הרח"ה מציבה דגם לאפשרות קיומה של זהות יהודית הנרקמת בדיאלוג בין העולמות השונים. בין הנושאים שהרח"ה עוסק בהם אפשר למצוא את מעמד האישה וערכים מודרניים כדמוקרטיה והאוטונומיה של היחיד.

ברוך קימרלינג, מהגרים, מתיישבים, ילידים: המדינה והחברה בישראל – בין ריבוי תרבויות למלחמות תרבות, עם עובד, תל-אביב תשס"ד (2004), 627 עמודים.

הספר מגולל את סיפור בנייתה של חברת המהגרים היהודית בארץ-ישראל. עיקרו של הספר הוא ניתוח סוציולוגי והיסטורי של מדינת ישראל מכינונה ועד סוף המאה ה-20. הספר מתאר כיצד נוצרה תמונת הפסיפס האנושי של רכיבי החברה בישראל עם בואו של כל גל מהגרים חדש. הספר נע ברוזמנית בתוך מעגלים חופפים חלקית – העבר וההווה, יהודי ארץ-ישראל והתפוצות, יהודי ישראל וערביי הארץ והאזור, והמאבקים על עיצוב דיוקנה המשתנה של החברה בין זרמים ואינטרסים שונים ומנוגדים – על רקע ההתנגשות עם תושבי המקום והאזור הערבים.

אלה בלפר, זהות כפולה: על המתח בין ארציות לרוחניות בעולם היהודי, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן תשס"ד (2004), 302 עמודים.

המחברת שואלת לפשרו של כפל ההתגדרות היהודית כדת ולאום. הסופרת מבררת את ביטוייה של כפילות זו ואת תקפותה ומבקשת להתחקות על השורשים הרעיוניים וההיסטוריים של התגדרות זו. שדה המחקר הוא שדה התודעה המשותפת, כלומר ביטויי ההגות, התרבות, הלכי הרוח וההכרעות הערכיות. הספר פורס את הבניית הזהות והערכים של הישות הקיבוצית היהודית בת זמננו באמצעות מעקב אחר אסכולות הגות ותרבות שונות שהתמודדו עם השאלות הללו, ומציג לפני הקורא את רישומיו של המתח הדיאלקטי בין האידאה הדתית והמחויבות לרוח ובין ההווה הלאומית בהתגדרותה הארצית. מתח זה מאפיין לדעת המחברת את הרצף ההיסטורי כולו עד עצם ימינו.

משה צימרמן (עורך), גרמניה וארץ ישראל – מפגש תרבויות, י"ל מאגנס, ירושלים תשס"ד (2004), 289 עמודים.

קובץ מאמרים זה עוסק ביחסי הגומלין שבין התרבות הגרמנית ובין ארץ-ישראל והיהודים מראשית המאה ה-19 עד הקמת מדינת ישראל. בראשית המאה ה-19 עמדו יחסי גומלין אלה

בעיקר בסימן הקשר הנוצרי לארץ הקודש. לאחר מלחמת העולם השנייה עמד הקשר בין השתיים בסימן זכר הרייך השלישי מצד אחד ותפקיד ישראל מאז הקמתה בשימור זכרון השואה מצד אחר. נושאי המאמרים בכרך משקפים תהליך זה החל מגרמנים קתולים בארץ-ישראל במאה ה-19 דרך משק החלב בארץ-ישראל בשנות השלושים כראי ליחסי גרמנים ויהודים ועד אנטישמיות ואנטי-ציונות בתקשורת הגרמנית בתקופתנו. משתתפים בכרך: אלכס כרמל, חיים גורן, דומיניק טרימבור, דב שידורסקי, אילנה בנדט, רלף בלקה, אילה פלונטל, עדי גורדון, שמריהו בן פזי, דוד ויצטום, נעמה שפי, אייל גרטמן, מיכאל מאיר.

ראול טייטלבוים ומשה זנבר, זהב השואה: נתיבות הביזה הנאצית מן הקורבנות לשווייץ, מורשת, תל-אביב 2000, 257 עמודים.

הספר עוסק בגזל זהב היהודים בזמן שואת העם היהודי באירופה. הוא בוחן שתי פרשות מרכזיות: גזל הזהב בידי הגרמנים וחלקה של שווייץ בגזל. המחברים בודקים גם ממי נשדד הזהב ומה היו השלבים השונים של הגזל, מה היו השימושים השונים שנעשו בזהב, מה היה מקומה של שווייץ בשיקולים של גרמניה הנאצית ומה ידעה שווייץ על מקור הזהב. עוד הם עומדים על יחסה של שווייץ לסוגיית הזהב השדוד לאחר המלחמה. על-פי המחקר, שווייץ שטטשה את מקורות הזהב השדוד שהגיע אליה מגרמניה ובעצם שיתפה פעולה עם גרמניה הנאצית בתקופת המלחמה. התשלום שהתחייבו לו הבנקים של שווייץ במסגרת 'הסכם ברוקלין' ב-1998 (ולפיו ישלמו הבנקים המסחריים של שווייץ לתובעים – נציגי הניצולים – 1250 מיליון דולר תמורת סילוק סופי ומוחלט של תביעותיהם ותביעות דומות בעתיד) מתעלם לחלוטין מחלקם הפעיל של הבנק המרכזי של שווייץ ושל ממשלתה בסחר הזהב ששדדה גרמניה.

ברוך כנרי, טבנקין בארץ-ישראל, יד טבנקין, רמת-אפעל תשס"ג (2003), 881 עמודים.

ספר זה הוא ספר קורותיו של יצחק טבנקין בארץ-ישראל. סיפור חייו של טבנקין וקורות ההגשמה הציונית בארץ-ישראל משולבים זה בזה. המחבר מנסה להבין את המורכבות באישיותו של טבנקין, הטומנת בחובה סתירות ושגיאות בצד הארות, ראיית הנולד, פריצות רעיוניות והנהגת מחנה חלוצי שסייע להקמת המדינה והקנה חוסן ליסודותיה. הספר מחולק לשני חלקים: החלק הראשון מתחיל בעלייתו של טבנקין לארץ-ישראל ומסתיים בסדקים במפא"י; החלק השני נפתח בשנת 1936, בלחץ כור ההיתוך וקשיי הקיום של התנועה ההסתובגנית, ומסתיים באחרית ימיו של טבנקין.

מקצת נושאים המגוונים של הספר: תנועת עם - 'החלוץ'; תנועה מגויסת - בניין הקיבוץ ובניין הארץ; אינני קיים בלי שאול וברלי - הקרע; המאבק העיקרי - תמיד אקטיביזם.

Alan Dowty (ed.), *Critical Issues in Israeli Society*, Praeger, Westport, CT 2004, 261 pp.

הספר מאגד בתוכו ניתוח של שנים עשר כותבים על סוגיות מרכזיות בחברה הישראלית. הוא מחולק לחמישה חלקים על-פי נושאים: החלק הראשון עוסק במגמות כלליות בחיים הציבוריים ומתמקד בייחוד בהיבט הפוליטי; החלק השני מתמקד בבקיעים חברתיים ועוסק בפילוג בין החילונים לדתיים, בעלייה הרוסית ובהשפעותיה, ובבעיה הפלשתינאית; החלק השלישי של הספר עוסק במגמות החברתיות-כלכליות, כגון גידול אי-השוויון בישראל והשפעת הגלובליזציה על ישראל; החלק הרביעי עוסק בסוגיית הביטחון ובקונפליקט בין הערבים לישראלים מתוך ראייה היסטורית רחבה, וכן בדעת הציבור על תהליך השלום; והחלק החמישי והמסכם עוסק ביחס שבין הציונות לתולדות עם ישראל. מחברי המאמרים: אלן דאוטי, גרעון דרור, רבקה קוק, מנחם הופנונג, גד ברזילי, אשר כהן, צבי גיטלמן, מג'יד (אלי) חאג', אירה שרקנסקי, ירון אורחי, אשר אריאן ודרק פנסלר.

Sheila H. Katz, *Women and Gender in Early Jewish and Palestinian Nationalism*, University Press of Florida, Gainesville, FL 2003, 224 pp.

הספר עוקב אחר תפקידו של העיצוב המגדרי מסוף המאה ה-19 עד אמצע המאה ה-20 ביצירת הזהות הפוליטית החדשה של יהודים ושל ערבים בארץ ישראל הקולוניאלית בתקופה שלפני העצמאות.

בעזרת חקר הגדרות וביטויים מגדריים בחיי היום-יום של שני העמים מחברת הספר בוחנת את התהוות הזהויות הפוליטיות של הערבים הפלשתינאים ושל היהודים הציונים. דרך העיון והדיון בהיסטוריה של הנשים היהודיות והפלשתינאיות בשנות העיצוב של התנועות הלאומיות המחברת בוחנת את יחסי הקשרים והכוח בין העמים.

ארבעה חלקים בספר: החלק הראשון מציג את המקורות, את שיטות המחקר ואת הבעיות הגדונות בספר; החלק השני מחולק לשלושה פרקים והוא בוחן כיצד דימו הקהילות היהודיות והערביות את הגבריות ואת הנשיות של אדמת ארץ-ישראל כסמל מרכזי בשתי התנועות הלאומיות; החלק השלישי חוקר את תפקיד הנשים ואת עיצוב המגדר בבניית ההיררכיה של הכוח בשני העמים; והחלק הרביעי מתמקד בפעילות הכתיבה של הנשים אחרי שהלאומיות החדשה שפתחה להן הזדמנות לביטוי עצמי.

יהודיע עמיר, דעת מאמינה: עיונים במשנתו של פרנץ רוזנצוויג, עם עובד, תל-אביב תשס"ד (2004), 364 עמודים.

הספר מוקדש למשנתו של פרנץ רוזנצוויג, והוא בבחינת שילוב בין חיבור הגותי-פרשני ובין מדריך-מלווה לקריאה אישית ביצירתו המרכזית של רוזנצוויג – ספרו כוכב הגאולה. עם זאת, המחבר עוסק בשאלת הרלוונטיות של משנתו של רוזנצוויג לקיום האנושי בפתח המאה ה-21.

הנחת היסוד בספר היא שמגמתו העיקרית של רוזנצוויג היא פילוסופית במובנו הקלאסי של מושג זה, כלומר הוא עוסק בפיתוחה של הדעת, המבקשת לכלול את כל תחומי ההתנסות האנושית.

הספר מחולק לאחד-עשר פרקים: קווי מתאר לביוגרפיה רוחנית של רוזנצוויג; שיטה המתחילה מן החיים; אלוהים, עולם ואדם; חידושו של הנס – לתשתית חלקו השני של כוכב הגאולה; בריאה, התגלות וגאולה; הלשון, האמנות והמקרא; התגלות האל והאדם ממקורות היהדות; יהדות ונצרות; נצח ואמת; התורה והמצווה.

איריס מילנר, קרעי עבר: ביוגרפיה, זהות וזיכרון בסיפורת הדור השני, עם עובד, תל-אביב תשס"ד (2003), 247 עמודים.

מפעלם התרבותי של היוצרים בני 'הדור השני' כולל גם את מי שאינם צאצאים ביולוגיים לניצולים. המפעל התרבותי הוא רב-גוני וכולל את תחומי הפרוזה, השירה, המחזאות והקולנוע. עניינו של ספר זה הוא הפן הספרותי של יצירת בני 'הדור השני'. יצירות הסיפורת נבחנות בספר בהקשר החברתי והתרבותי הכולל של שינוי במעמדה של השואה בתרבות ובחברה הישראלית. הספר עוסק בתופעת 'הדור השני' כעדות להשפעות ארוכות הטווח של הטרור הנאצי על קורבנותיו, החורגות מזמן וממקום. הספר מעמיד במרכז את הסיפור הפרטי, את שחזורו ואת בחינתו המפורטת בניסיון לשקם באמצעותו את השבר שחוללה השואה. הנסיבות שסיפור זה מתחולל בתוכן משותפות. הטרומה השבה לטלטל את הדמויות העומדות במרכזן של היצירות מתרחשת לא 'שם', בתוך גדרות התיל של מחנות הריכוז, אלא 'כאן' ו'עכשיו' – בחברה הישראלית.

שואת יהודי אירופה נבחנת מבחינת השפעותיה ארוכות הטווח ומבחינת מעמדה בהווה, ובהקשר של שאלות עקרוניות בדבר הקשר בין זיכרון פרטי לזיכרון קולקטיבי ושל תפקידם של אלה בכינונה של זהות פרטית.

בין הסוגיות שהספר עוסק בהן אפשר למצוא את יחסה של החברה הישראלית הקולטת את שארית הפליטה; זיכרון פרטי וציבורי; בעייתיות הייצוג הספרותי של השואה.

אהרן הראל, בין בניין להרס: ההסתדרות ותנועת העבודה 1956-1965, עם עובד, תל-אביב תשס"ד (2004), 548 עמודים.

במרכז הספר עומד המשבר שפקד את הסתדרות העובדים בתקופת כהונתו השנייה של פנחס לבון בתפקיד מזכיר ההסתדרות. נקודת המוצא של המחבר היא כי המשבר בזמן הדחת לבון היה מכה שההסתדרות לא הצליחה להתאושש ממנה עד למשברים של שנות השמונים. אלה הכריעו אותה. הספר פורס את התקופה כולה הרצופה מאבקים אישיים, סבוכה ביחסים בין הממשלה ובין ההסתדרות ובסכסוכים בתוך צמרת המפלגה השלטת, ואפופת מאבקים על שכר ועל מדיניות כלכלית. פרט לעיסוק בפעולותיו של לבון, הספר מתאר את השינויים הפוליטיים שהתרחשו במדינה ובהסתדרות בעקבות 'פרשת לבון'.

לספר שלושה חלקים: חלק א - מרד נעורים: עוסק בשביתת הימאים ב-1951; חלק ב - כפסע בין בניין להרס: על ההסתדרות בהנהגתו (השנייה) של פנחס לבון, 1956-1961; חלק ג - במדרון הפוליטי: נסקרים בו השינויים שאירעו במפה הפוליטית בישראל ובהסתדרות בשנות השישים, מגח"ל ועד רפ"י.